

SAMA BAJAU

NÒMADES DE LA MAR

#SamaBajau

Del 24/11/23 al 17/03/24

CONTINGUT

NOTA DE PREMSA.....	3
TEXTOS DE L'EXPOSICIÓ.....	4
Dues canoes filipines al MMB	4
L'illa de Jolo, Filipines.....	5
Els sama-bajaus, els únics humans adaptats a la mar.....	6
No tan nòmades	6
Un present i un futur complicats.....	7
Conclusió	8
ENLLAÇOS D'INTERÉS	9
ACTIVITATS VINCULADES.....	9
INFORMACIÓ PRÀCTICA	9
CONTACTE DE PREMSA.....	10

NOTA DE PREMSA

Tretze minuts sense respirar sota de l'aigua

- El Museu Marítim de Barcelona dedica una exposició als Sama-bajau, l'única ètnia humana específicament adaptada a la mar.
- L'exposició **Sama-bajau. Nòmades de la mar** presenta peces de la col·lecció de l'MMB procedents de Filipines.

Barcelona, 22 de novembre de 2023. - El Museu Marítim de Barcelona inaugura demà, dijous 23 de novembre l'exposició **Sama-bajau. Nòmades de la mar**, dedicada a una cultura singular per la seva adaptació a la vida marina.

Els **Sama-bajau** viuen a la mar de Sulu, entre Filipines, Indonèsia i Malàisia, i **són l'única ètnia humana específicament adaptada a la mar**. Tan sols van a terra per comerciar, construir embarcacions o enterrar els seus morts. Fa mil·lennis, els seus avantpassats es van anar especialitzant en l'explotació dels recursos marins. Els Sama-bajau són una comunitat pesquera experta i han desenvolupat la capacitat de gestionar aquests recursos durant segles, sense exhaurir-los. Ara s'han d'adaptar a una realitat diferent a causa de la geopolítica, els conflictes i la discriminació.

Estudis recents han demostrat que la melsa dels sama-bajaus és molt més grossa que la dels pobles de vida terrestre del seu voltant. Això els permet **acumular oxigen i aguantar fins a tretze minuts sense respirar**, mentre baixen a pescar fins a setanta metres de fondària.

El Museu Marítim de Barcelona té a les seves col·leccions diversos objectes procedents de les Filipines. Entre aquests objectes hi destaquen **dues peces fetes al segle XIX i arribades a Barcelona el 1899**: la **vinta**, i la **bangka**, dues embarcacions tradicional filipines fetes a partir d'un sol tronc, embarcacions inventades fa desenes de milers d'anys que ens remeten als orígens de la navegació i de la construcció naval. A l'exposició també podem trobar models d'embarcacions, mapes, un baròmetre... Per mitjà d'aquestes peces i de fotografies, el Museu Marítim dedica aquesta exposició monogràfica als Sama-bajau.

L'exposició oferirà visites guiades per a persones amb diversitat funcional, i visites guiades a escolars.

La mostra s'inaugura demà dijous 23 de novembre, i comptarà amb la presència de la cònsol general de la República de Filipines a Barcelona, Maria Theresa SM. Lazaro; el director general del Museu Marítim, Dr. Enric Garcia i el comissari de l'exposició i cap de l'àrea de Col·leccions i del Coneixement de l'MMB, Pere Izquierdo Tugas.

Sama-bajau. Nòmades de la mar es podrà visitar del 24 de novembre al 17 de març de 2024 a l'espai Mirador de l'MMB, de 10 a 20 h. L'entrada és gratuïta.

TEXTOS DE L'EXPOSICIÓ

Dues canoes filipines al MMB

El Museu Marítim de Barcelona té a les seves col·leccions diversos objectes procedents de les Filipines. Entre aquests objectes hi ha dues embarcacions completes, fetes al segle XIX i arribades a Barcelona el 1899, poc després que Espanya vengués l'arxipèlag als Estats Units, quan ja l'havia perdut en la guerra d'independència contra el Katipunan, el moviment que lluitava per alliberar el país de la colonització.

Es tracta de dues canoes que ens remeten als temps de la invenció mateixa de la navegació i la construcció naval: una **bangka**, piragua feta a partir d'un sol tronc buidat, i una **vinta**, evolució d'aquesta embarcació primitiva que dona formes més rectes al tronc buidat i hi afegeix una o dues taules per cada costat.

Aquestes canoes d'un sol tronc van ser inventades fa desenes de milers d'anys i encara estan en ús en algunes parts del món. En afegir-hi més taules i reforços transversals, acabaran donant naixement a la quilla de les embarcacions posteriors.

Bangka, embarcació tradicional filipina, feta d'una sola peça amb un tronc buidat de cedrela (*Cedrela odorata*). Va ingressar a l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona el 22 d'agost de 1899 per donació del ciutadà de Manila Agustín Mendoza y Santos. Aquestes embarcacions d'un sol tronc, anomenades piragües monòxils, van ser inventades al paleolític. Segle XIX

Vinta, embarcació tradicional feta amb un tronc tallat sobrepujat amb una taula per cada costat. Va ser portada a Barcelona, probablement el 7 de juliol de 1899, pel capità Modest Pelegrí, a bord del vapor *Puerto Rico*, que repatriava 838 espanyols, la majoria militars, després de la guerra d'independència. Illa de Jolo, Filipines. Segle XIX

Model de vinta, donació d'Antonio Agrilella, el 4 de juliol de 1944. S'hi poden veure les parts mòbils, com ara el pal, la vela o el balancí, que no s'han conservat a la peça real. Segle XIX

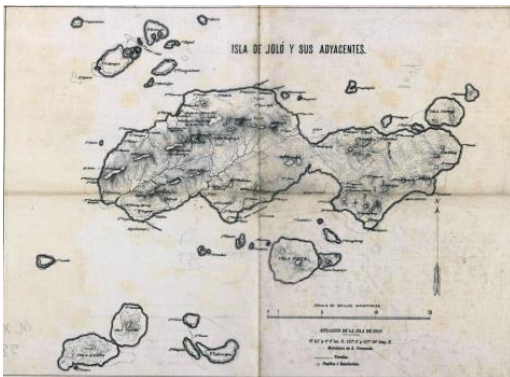
Vapor "Puerto Rico", que va portar la vinta a Barcelona des de Manila el 1899. Aquarel·la d'A. Casals, 1912.

L'illa de Jolo, Filipines

L'illa de Jolo (o Sug) és una illa volcànica i molt fèrtil, una mica més gran que Menorca, al sud de les Filipines. És compartida per dues ètnies, els tausugs, que van nodrir la pirateria de la zona durant segles, i els samals, entre els quals hi ha els bjaus.

Era governada des del segle XV pel soldà de Sulu, que s'oposava als colonitzadors i es dedicava a esclavitzar persones d'altres illes per exportar-les a canvi d'armament. Per un tractat signat el 1851, va passar a sobirania espanyola, però no va ser ocupada fins al 1876, quan hi van haver d'enviar 9.000 soldats i 33 embarcacions per aconseguir-ho.

El soldà de Sulu va renunciar al poder terrenal el 1915, en favor dels Estats Units d'Amèrica. Va retenir, però, el poder espiritual. El darrer soldà reconegut oficialment, Muhammad Mahakuttah Kiram, va morir el 1986.

Mapa de l'illa de Jolo i les que l'envolten, elaborat durant la segona meitat del segle XIX. La conquesta espanyola de Jolo es va produir entre el 1848 i el 1878. En aquest darrer any hi van enviar 9.000 soldats, però l'ocupació no va arribar mai a ser del tot efectiva.

Font: Biblioteca Nacional d'Espanya.

Mapa de l'Extrem Orient: Tabula Indiae Orientalis Emendata a F. de Wit, carta nàutica del sud-est asiàtic, gravada per Jan Lhuillier i impresa a Amsterdam per Frederik de Wit el 1662. Els bjaus s'escampaven per la major part d'aquesta àrea i van establir rutes comercials entre la Xina i Austràlia abans que aquesta darrera fos descoberta pels europeus.

Baròmetre aneroide per predir el temps a les Filipines. Construït l'any 1886 pel jesuïta Federico Faura (1840-1897). Les Filipines es troben en la zona afectada pels monsons, que poden desencadenar tempestes terribles.
NR 7891

Els sama-bajaus, els únics humans adaptats a la mar

Els samals són un poble de pescadors i petits pagesos, amb plantacions ocasionals de cocos a l'interior de les illes. El grup és més heterogeni que els tausugs, i inclou des de grups plenament islamitzats, que han abraçat l'islam, fins als animistes localment coneguts com a «gitanos de la mar», els bajaus. Aquests nòmades marins són menyspreats per la gent de terra ferma, fins al punt que els tausugs els anomenen *luwaan*, que es pot traduir com «gent a qui escopir».

Els sama-bajaus són un poble dispers pel sud-est asiàtic. La seva població s'estima en 1,1 milions, dels quals 564.000 viuen a les Filipines, 200.000 a Indonèsia i 347.000 a Malàisia.

Fa mil·lennis, els avantpassats dels sama-bajaus es van anar especialitzant en l'explotació dels recursos marins. Això va provocar una pressió selectiva que en va fer l'única ètnia humana específicament adaptada a la mar.

Estudis recents han demostrat que la melsa dels sama-bajaus és molt més grossa que la dels pobles de vida terrestre del seu voltant. Això els permet acumular oxigen i aguantar fins a tretze minuts sense respirar, mentre baixen a pescar fins a setanta metres de fondària.

Els joves sama-bajaus es rebenten expressament els timpans per no haver de compensar la pressió durant les immersions. Això els provoca sovint problemes auditius.

No tan nòmades

Malgrat que se'ls ha classificat com un poble nòmada, la majoria de bjaus s'estableixen i es mouen en àrees concretes i reduïdes, de les quals només surten per fer expedicions comercials o de pesca.

Tradicionalment, vivien en famílies nuclears cadascuna de les quals ocupava una embarcació/habitatge que es desplaçava en funció de les necessitats, allà on els recursos marins eren abundants.

Aquestes embarcacions formen petits poblats en llocs arrecerats, i les famílies s'hi vinculen encara que no hi visquin permanentment. És bastant comú que, sota el lloc on habitualment tenen la casa, hi plantin un petit jardí submarí amb anemones de mar i altres recursos que poden ser útils en futurs temps d'escassetat.

Al segle xx, la gent bajau va començar a construir palafits, cases sobre l'aigua fixes, damunt d'estaques de fusta, al voltant d'establiments comercials xinesos que els compraven els cogombres de mar i altres productes marins.

Una dona bajau amarra la casa flotant. Les cases flotants dels bjaus són fetes de vegetals trenats i se sustenten sobre embarcacions bastant petites. Aquesta forma de viure està sent substituïda per habitatges fixos, ja siguin palafits o a terra. (Torben Venning, Wikimedia Commons)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bajau_Laut_Pictures_6.jpg

Dona sama-bajau teixint a casa seva, a Labuan Haji, Semporna, Malàisia. (Erik Abrahamsson, Wikimedia Commons)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sama_woman_making_a_traditional_mat.JPG

Model del parao (embarcació tradicional emprada arreu de les Filipines) Carmensita. Segle xix. NR 3435

Model de piragua de guerra filipina amb tripulants. NR 1120

Un present i un futur complicats

Des de sempre, els sama-bajaus han estat menyspreats pels pobles terrestres del seu entorn, incapaços de comprendre la mentalitat de la gent de mar. Dels governs de la zona, tan sols les Filipines els reconeix com a nacionals i els facilita passaports i serveis públics. Indonèsia i Malàisia els pressiona fortament perquè se sedentaritzin i vagin a viure a terra, mentre que considera com a estrangers aquells qui neixen a la mar.

La religió ancestral bajau, que adora el déu del mar Omboh Madilao, ha experimentat una forta influència de l'hinduisme i de l'islam (zakat/caritat), allà on aquest encara no s'ha acabat imposant del tot per la pressió de l'entorn.

El medi marí on viu aquest poble ha estat sobreexplotat per la pesca industrial estrangera, i ara se'ls prohibeix pescar allà on sempre ho havien fet, amb pretextos conservacionistes. La comprensió entre la gent de mar i la de terra no és fàcil. Per a uns, només és interessant allò que es mou. Per a altres, allò que pot ser localitzat i fixat.

Conclusió

L'exemple dels sama-bajaus ens mostra com una cultura que ha estat perseguida i estigmatitzada pot fer grans aportacions al futur de la humanitat, a la gestió del medi ambient i al coneixement biològic de la nostra mateixa espècie.

En la perspectiva d'un món on el nivell de la mar està pujant lentament, però inexorablement, podem aprendre com adaptar-nos-hi gràcies a la gent bajau.

Menysprear qui és diferent, pel sol fet de ser-ho, deixa en evidència qui ho fa.

ENLLAÇOS D'INTERÉS

- <https://www.youtube.com/watch?v=Zj5WcThCiH4>
Ilardo, Melissa (2018). *Enlarged spleen key to diving endurance of 'sea nomads'*, vídeo de la Universitat de Califòrnia a Berkeley, amb llicència Creative Commons. 1'59"
- https://www.youtube.com/watch?v=5jNfDr-_P_Q
Ganapathy, Anirudh (2022). *The tribe that evolved to stay underwater longer*, BBC REEL. 5'37"

ACTIVITATS VINCULADES

Activitats per a persones amb diversitat funcional

Visita comentada a l'exposició Sama - Bajau per a persones amb discapacitat visual.

Data: 24 de febrer a les 10h

Més info: <https://www.mmb.cat/activitats/accessibles/>

Visites escolars

Visita guiada a l'exposició **Sama-bajau. Nòmades de la mar** per a dos grups de dues escoles properes al Museu (Elisabets i Drassanes), ja que el seu alumnat és majoritàriament d'origen filipí

Més informació i reserves: educacio@mmb.cat

INFORMACIÓ PRÀCTICA

Dates

Del 24 de novembre al 17 de març de 2024

Espai

Espai Mirador

Horari

De dilluns a diumenge de 10 a 20 h (accés fins a les 19 h)

Preu

Entrada gratuïta

#SamaBajau

Del 24/11/23 al 17/03/24

CONTACTE DE PREMSA

Isabel Díaz

Àrea de Comunicació i Màrqueting

Museu Marítim de Barcelona

T. 933 429 924 // 670 011 209

comunicacio@mmb.cat / diazris@mmb.cat

www.mmb.cat

**Els materials i fotografies de l'exposició
estan disponibles a la sala de premsa
online de l'MMB:
<http://mmb.cat/museu/premsa/>**